

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ШКОЛОЮ

У статті розглядається питання використання нових інформаційних технологій для якісного управління в системі адміністрування та навчально-виховному процесі сучасної школи.

За останні роки в Україні був зроблений значний крок у напрямку популяризації знань з освітнього менеджменту (М. Антонюк, П. Власов, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, О. Мармаза та ін.). Різні аспекти з проблем освітньої політики та державного управління освітою розглядають дослідники Л. Ващенко, В. Луговий, В. Маслов, Г. Опанасюк, Н. Протасова, Д. Прасол, В. Шаркунова.

У результаті цього значно підвищився інтерес педагогів-теоретиків і практиків до наукового обґрунтування і технологічного супроводу впровадження різноманітних моделей управління навчальними закладами й дуже гостро постала проблема спеціальної підготовки керівників навчальних закладів до використання інноваційних методів управлінської діяльності (особливо варто відзначити роботи таких українських науковців, як М. Аузіна, Л. Батченко, М. Кириченко, В. Олійник, Т. Сорочан та ін.). Разом з тим поширення інтересу педагогічної спільноти до освітнього менеджменту підняло питання щодо невирішених проблем організаційного, змістового, методичного та нормативно-правового забезпечення професійної підготовки управлінців освітньої сфери (В. Бегей, З. Береговський, М. Головатий, Ф. Затурська, І. Лікарчук). Євроінтеграційні процеси у сфері освіти розвиваються дуже динамічно, що зумовлює все нове і нове звернення до цієї проблеми.

Мета статті – охарактеризувати інноваційні технології, що базуються на інформатизації навчального процесу та сприяють підвищенню якості управління навчальним закладом.

Реалізовується вказаний принцип завдяки підвищенню рівня комп'ютеризації шкіл. Враховуючи пріоритетні цілі, у нашій статті вирішуються завдання: показати необхідність інформатизації навчально-виховного процесу, що сприятиме підвищенню якості освіти у школі; визначити основні стратегічні напрями розвитку інформатизації управління освіти на всіх рівнях.

Важливою відмінною рисою сучасного етапу розвитку суспільства є його інформатизація. Роль нових інформаційних технологій (НІТ) в освіті важко переоцінити. Українські педагогічні отримують значний досвід використання цих технологій від своїх зарубіжних колег, які випереджальними кроками пройшли шлях від інформаційно-ознайомлювального методу використання комп'ютерів на заняттях до застосування сучасних телекомунікаційних мереж, щоб вчені та наукові колективи були рівноправними членами світового дослідницького і освітянського простору і, не залишаючи при цьому своїх робочих місць, могли працювати у так званих «віртуальних лабораторіях».

В інформатизації системи освіти можна виділити два актуальні напрями:

1. Інформатизація навчально-виховного процесу.
2. Інформатизація управління освіти на всіх рівнях.

Кожен з цих напрямів потребує організаційно-методичного і технологічного забезпечення. При цьому слід вирішити пріоритетні завдання розвитку інформатизації сфери освіти:

- створення комп'ютерної освітньої мережі з використанням технології Інтернету;
- використання сучасних засобів НІТ, інформаційних телекомунікацій і баз даних для інформаційної підтримки навчального процесу, забезпечення можливості віддаленого доступу педагогів і тих, хто навчається, до наукової і навчально-методичної інформації. Для впровадження намічених стратегічних цілей необхідна практична реалізація двох напрямів програми, визначених міністерством освіти:

- 1) забезпечення навчальних закладів сучасною комп'ютерною технікою і засобами мультимедіа;

- 2) придбання і розробка високоефективного програмного забезпечення.

Інформатизація навчально-виховного процесу. Поява НІТ потребує перегляду стану і перспектив розвитку системи освіти. Це зумовлено випереджальним розвитком технологій порівняно з можливостями їх використання в освіті. Впровадження НІТ надзвичайно важливе у

подальшому вдосконаленні навчального процесу, забезпеченні доступності та ефективності освіти для підготовки молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Ці питання важко вирішити без підвищення загальної комп'ютерної грамотності не лише викладачів, що спонукають їх до впровадження інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес, а й керівників навчальних закладів.

Практичний досвід освітніх установ показує, що управління в загальноосвітніх закладах, як правило, здійснюють директор, його заступники з навчально-виховної та наукової роботи, керівники системи методичної служби конкретного циклу предметів. До суб'єктів управління можна віднести і вчителя освітніх установ, оскільки в умовах школи, яка розвивається, дещо змінилася його роль: учитель – не лише головна дійова особа в оновленні педагогічного процесу, а й організатор навчально-пізнавальної діяльності учнів у кожному конкретному класі. Функціональна діяльність учителя в чомусь є аналогічною діяльності управлінців 1-го та 2-го рівнів, але є більш конкретизованою, наближеною безпосередньо до навчального процесу, а головне – до дитини, класу як до нових елементів в інноваційному процесі навчання.

Вчитель повинен постійно слідкувати за сучасними педагогічними технологіями та застосовувати інновації на уроці. Сьогодні урок може бути не цікавим без використання НІТ, мультимедіа зокрема, які вчитель може застосовувати в різних аспектах: 1) як демонстраційний засіб, 2) як засіб індивідуалізації навчального процесу та контролю; 3) як найбільш перспективний сучасний засіб в організації позакласної, самостійної роботи (рис. 1).

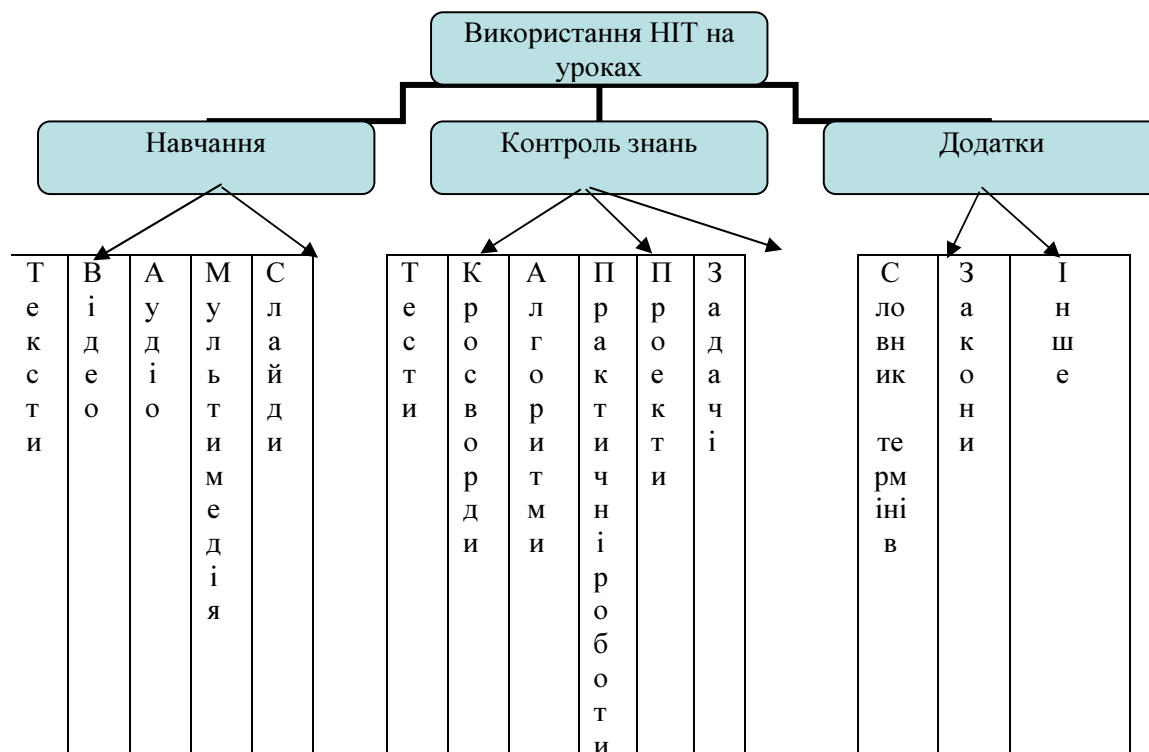

Рис. 1. Використання НІТ учителем на уроках.

Один з методів використання ІНТ на уроці є метод проектів, який дозволяє органічно інтегрувати знання учнів з різних галузей при вирішенні однієї проблеми, дає можливість застосовувати отримані знання на практиці, самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне мислення. Робота над проектом – це практична діяльність особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору з урахуванням його інтересів, яка має такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати» [3, 149].

Проектна діяльність у поєднанні з мультимедійними технологіями робить заняття цікавим і сучасним. Вчитель не лише вчить, й вчиться в учнів (наприклад, можливе виконання проекту з використанням мови HTML у вигляді WEB-сторінки). На цьому етапі ефективним є використання

комп'ютерної програми Power Point, що буде доречною для вчителя як подання нового матеріалу, так і для учня – як виконання домашнього завдання чи самостійної роботи. Використання НІТ вчителем шляхом пошуку інформації у Інтернеті також слугує методом підвищення власного кваліфікаційного рівня, а для учня – методом підвищення знань з предмета.

Інформатизація управління освіти на всіх рівнях. Впровадження НІТ у навчальний процес та управління школою великою мірою залежить від керівника закладу, його професійної компетенції, організаторських і моральних якостей, здатності бути адекватним вимогам сучасного суспільства. Перехід суспільства до ринкових відносин та входження до європейського економічного простору ставить нові вимоги до ефективності, якості управління освітніми закладами, а також підготовки менеджерів освіти, що викликають особливу увагу як у керівників освіти, так і в споживачів освітніх послуг: учнів, студентів, їх батьків – усіх, хто вчиться та навчає.

Новітні підходи до функціонування сучасної школи вимагають від керівника школи докладання величезних зусиль, професіоналізму в управлінській діяльності. Але перш ніж говорити про керівника і його функції, потрібно вяснити суть поняття «управління». Часто його ототожнюють з поняттями «керівництво», «менеджмент», що йде від схожості трактування англійських понять «management», «leadership», «governance».

Загалом управління полягає в тому, щоб прийняти рішення стосовно того, що треба робити, й організувати людей на виконання цього рішення. Це визначення підкреслює той факт, що люди – це головний засіб, що є в розпорядженні керівника. Саме за допомогою цього засобу можна управляти всім іншим – знаннями, фінансами, матеріалами, обладнанням тощо.

На думку провідних американських спеціалістів, схоже пояснення має поняття «менеджмент» – це не управління предметами, а організація та управління працею людей; це система щоденного та перспективного планування, прогнозування й організації виробництва, реалізації продукції і послуг з метою отримання максимального прибутку (матеріального, інтелектуального, духовного).

Призначення менеджменту в освіті – створити освітнє середовище, що ефективно працює та відповідає сучасним вимогам, є привабливим для реального та потенційного споживача. «Управляти – це означає планувати, організовувати, розпоряджатися, координувати і контролювати» [4]. Керівник у сфері освіти, якщо він прагне стати високопрофесійним працівником, має досконало вивчити об'єкт управління, тобто структуру освітньої системи і всі процеси, що в ній відбуваються, бездоганно знати цей об'єкт, насамперед школу. Проте знати не як учитель, котрий має справу з окремими освітніми процесами, а як директор, що бачить їх з позицій системного цілого і спроможній організувати прийняти управлінських рішень зі знанням справи, тобто специфіки школи.

Л. Калініна [2] визначає чотири моделі директора сучасної школи:

1. Директор – вчитель тяжіє до педагогічної діяльності, він учитель вищої категорії. Багато уваги приділяє підготовці та проведенню своїх уроків, виховних заходів. Бере активну участь у методичній роботі школи. Дає відкриті уроки, запрошує вчителів до себе на заняття. Залюбки надає консультації з актуальних та складних педагогічних проблем. Цікавиться новими підходами до викладання навчальних предметів. Особисто впроваджує інновації. Створює умови для оптимізації навчально-виховного процесу в закладі освіти. Користується авторитетом у дітей та батьків як учитель.

2. Директор – дослідник особливу увагу приділяє експериментально-дослідницькій роботі у школі. Він відстежує новаторські ідеї, підтримує міцні зв'язки з ВНЗ, ученими. Як правило, пише дисертацію або допомагає у цьому іншим, створюючи на базі школи експериментальний майданчик. Великого значення надає участі у різного роду конкурсах, олімпіадах, турнірах. Бере участь у конференціях, друкується у фахових газетах та журналах.

3. Директор – господарник добре дбає передусім про матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу. Він уміє знайти додаткове фінансування, не боїться створювати різного роду благодійні фонди. Дбає про своєчасний ремонт будівлі, озеленення шкільної садиби, побудову спортивний майданчиків.

4. Директор – менеджер орієнтований у своїй діяльності на професійний підхід до управління. Він має відповідну менеджерську підготовку. Володіє знаннями щодо ефективного управління та використовує їх у практичній діяльності. Основна управлінська технологія –

управління за результатами. З повагою ставиться до персоналу, мотивує та стимулює до новаторства педагогів. Прагне створити педагогічний колектив з високим творчим інтелектуальним потенціалом. Залучає педагогів, батьків, учнів до співуправління. Гідно поводить себе з вищими органами управління.

Останнім часом визначення директора загальноосвітнього навчального закладу як менеджера-педагога набуває все більшої популярності. Адже галузь освіти, напевне, чи не єдина галузь економіки, де директор керує таким специфічним ресурсом, який побудований з трьох складових. Директор керує дитиною (учнем), батьками та своїм шкільним колективом. Тому тут необхідний менеджмент. Але як тільки ми торкаємося дитини, тут необхідна педагогіка. Отже, директор – це менеджер-педагог. Саме директор-менеджер повинен дбати про створення позитивного іміджу закладу шляхом оновлення матеріальних фондів. Адже саме навчальний заклад з високоякісною матеріально-технічною базою може відповідати вимозі визначення його конкурентоспроможності на сучасному ринку освітніх послуг. Крім того, якісна матеріально-технічна база та використання НІТ у навчальному процесі зменшує час, витрачений:

- учнями – на засвоєння теоретичних знань, практичних вмінь і навичок;
- учителями – на виконання своїх професійних функцій;
- керівниками – на виконання управлінських функцій [3].

Для керівника економія часу є дуже суттєвим моментом, особливо в час, коли йому доводиться виконувати все більшу кількість обов'язків і при цьому забезпечувати якість освіти.

Процес забезпечення якості виконує, на думку Л. Даниленко [1], дві функції: поліпшення освіти та забезпечення звітності. Забезпечення якості розглядається як засіб підвищення результативності роботи школи і процесів, які в ній відбуваються. У контексті забезпечення якості визначається сукупність таких понять, як місія (мета), інформація та дії, спрямовані на її покращення.

При формуванні інформаційного забезпечення управління школою треба відповісти на питання: «Яка інформація потрібна?» і «Як організувати її збір?». Зібрані дані можна вважати інформацією лише за умови її використання для вирішення конкретних організаційних завдань і прийняття управлінських рішень. Основним інструментом створення системи інформаційного забезпечення управління школою є педагогічний моніторинг, що досліджує управлінську діяльність учителів у навчально-виховному процесі і, як результат, рівень знань учнів та самоорганізація вчителя.

Використання НІТ для підготовки, проведення та аналізу результатів необхідне для швидкої і правильної обробки і оцінки даних. За наслідками діагностування вчителів складається діагностична картка школи, яку використовують відповідно міські та регіональні відділи для складання загальної характеристики галузі освіти міста чи регіону. І знову у нагоді стають інформаційно-комунікаційні технології, що допомагають забезпечити швидку і оптимальну взаємодію органів освіти. Чому, наприклад, не використовувати комп'ютери, Інтернет для електронної передачі документів міським, обласним, державним органам керівництва в галузі освіти.

Останнім часом питання використання Інтернету в інноваційному освітньому процесі стає дедалі актуальнішим. У Києві почала діяти програма інформатизації «Електронна Україна» на зразок програми «e-Eurore», яка передбачає конкретні дії в системі освіти для молоді у цифровий вік (забезпечення доступу до Інтернету і мультимедійних засобів для всіх типів шкіл, адаптація освітніх систем до цифрового віку), «швидкісний» Інтернет для дослідників і студентів (забезпечення швидкого доступу до всесвітньої мережі з метою співпраці у роботі і навчанні). Безперечно Інтернет володіє колосальними інформаційними можливостями і не менш вражаючими послугами. Ось деякі з послуг, які можна застосовувати в освітньому процесі.

– Інформаційні: книжки, методична література, газети журнали в електронному вигляді; електронні бібліотеки, бази даних, інформаційні системи; навчальні електронні книги, додаткові файли, словники, довідники, що мають відношення до педагогіки.

– Інтерактивні: електронна пошта; електронні телеконференції; Web-форуми; чати.

– Пошукові: каталоги; пошукові системи.

Інтернет надає різноманітні комунікативні можливості – від e-mail-груп до чата, що забезпечують контекст взаємодії на таких сайтах для вчителів для обговорення можливих проектів, а для учнів – виконання проектів.

Здавалося б, кілька років тому спілкування зі своїми колегами теж директорами чи

вчителями шкіл було неймовірним для освітньої практики. Сьогодні, в час швидкої інформатизації суспільства, – це реально і відомі навіть приклади такої співпраці. Чому б не поділитися зі своїми зарубіжними колегами досвідом і досягненнями в організації роботи школи чи, скажімо, з обдарованими дітьми? Проводиться таке спілкування в режимі on-line завдяки використанню мультимедійного засобу – Web-камери та програми Skype, для ведення теле- чи відеоконференцій. Важко повірити, що колега може перебувати на іншому континенті і при цьому давати змістовну інформацію.

Як член ЮНЕСКО Україна керується стратегією забезпечення загального доступу до інформаційних і комунікаційних технологій у планах формування системи освіти майбутнього на засадах «Освіта для всіх, освіта через все життя, освіта без кордонів». Але, на жаль, просування зазначених процесів уповільнюється внаслідок недостатньо розвиненої технічної бази. Лише у столичних школах та деяких школах великих обласних міст можна відзначити достатній рівень насиченості навчальних лабораторій комп'ютерною технікою та можливість підключення до Інтернету. Деякі сільські школи не мають не те щоб підключення до Інтернету, а й сучасних комп'ютерів у класах, мова вже не йде про технічні засоби мультимедіа.

Доводиться також констатувати, що адміністрації шкіл не використовують комп'ютерні програми в управлінні. Мабуть, тут дві основні причини. По-перше, існуючі програми автоматизації управління школою здебільшого дуже складні для засвоєння і вимагають певного рівня комп'ютерної грамотності. Крім того, з цими програмами потрібно працювати комплексно, тобто не можна засвоїти тільки частину програми (наприклад, хочеться створити тільки базу даних учнів їх адресу і телефон). По-друге, директори шкіл не знають про існування тих чи інших спеціальних комп'ютерних програм. Отож, потрібна допомога працівників обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Якщо буде розроблено комп'ютерні програми для директорів, їх заступників, буде вказано сайти, на яких ми зможемо відшукати потрібну для нас інформацію, то адміністрація шкіл використовуватиме інформаційні технології. На таких сайтах можна розмістити програми розвитку шкіл, планування діяльності шкіл, планування роботи директорів, заступників, циклограми, організацію методичної роботи, організацію внутрішкільного контролю, методичку діагностики навчального процесу, зразки документів для контролю, моніторингу, анкети й ін.

Основою організаційного управління міської системи інформатизації шкіл повинен стати науково-методичний центр управління освіти. Одним з основних завдань науково-методичного центру є концентрація на міському рівні ресурсних потоків із різних джерел і рівнів державного управління, а також організація комплексного забезпечення шкіл у галузі інформатизації.

Успіх керівника школи багато в чому залежить від його менеджерської, управлінської підготовки. Необхідна якісна професійна, за сформованими заявками організація управлінських курсів з обов'язковою економічною, юридичною і комп'ютерною підготовкою керівників. Для ефективного використання програми інформатизації треба відпрацювати загальну концепцію (республіканську, обласну, міську), яка буде вирішувати питання постачання комп'ютерів школі і питання підготовки професійних кадрів та інформаційно-комп'ютерного забезпечення управління навчально-виховним процесом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко Л.І. Інноваційний освітній менеджмент: Навч. посібник. – К.: Главник, 2006. – 144 с.
2. Калініна Л. М. Соціально-педагогічна інформація в управлінні закладами освіти // Вересень. – 2001. – № 4. – С. 83–88.
3. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / За ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2004. – 256 с.
4. Сорочан Т.М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика: Монографія. – Луганськ: Знання, 2005. – 384 с.
5. Фролов В. І. Школа молодого директора. – М: Просвещение, 1988. – 223 с.